

FRAKNÓI VILMOS EMLÉKKÖNYV

Fraknói Vilmos (1843–1924) püspök, történész, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárának emlékezete (Collectanea Vaticana Hungariae I/24). szerk. Tusor Péter és Kanász Viktor, Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport – BTK Moravcsik Gyula Intézet, Budapest–Róma, 2024. 912 oldal. ISBN: 978-963-308-504-2.

Aigner Jenő

Magyar Tudományos Akadémia

A kötet Fraknói Vilmos halálának 100. évfordulójára készült, méltó emléket állítva a magyar történetírás és egyháztörténeti kutatások egyik legkiválóbb alakjának. A szerkesztők elsődleges célja az volt, hogy a tudós főpap gazdag életművét a legfrissebb kutatások alapján, nemzetközi kontextusban, multidiszciplináris aspektusból mutassák be, melynek véleményünk szerint maradéktalanul megfeleltek. Fraknói Vilmos (1843-1924) történetíró, váradi kanonok, arbei címzetes püspök és a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára volt. Ürményben született, zsidó származású, ám később kikeresztelkedett családban. Iskoláit Nagyszombaton, Esztergomban és Pesten végezte. 1865-ben szentelték pappá, majd tanárként tevékenykedett. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának őre lett és az Akadémia főtitkári posztját is magáénak tudhatta. Később Rómában magyar történeti intézetet alapított. Elsősorban középkori egyház és diplomáciatörténettel foglalkozott, hatalmas életművet hagyva az utókorra a 15-17. századi magyar történelemből. Élete során meghatározó kutatásokat végzett főleg olasz és osztrák levéltárakban, nagy szorgalommal közölve a magyar vonatkozású anyagokat. Munkássága során számos tudományos periodikát szerkesztett, valamint a vatikáni magyar okmánytár köteteit és Mátyás király levelezéseit is kiadta.

A kötet célja az volt, hogy Fraknói életművét átfogóan, kritikus szemlélettel, a rendelkezésre álló források alapos feldolgozásával bemutassák, hangsúlyt helyezve a magyar történetírásban, a vatikáni kutatásokban és a tudományos életben betöltött szerepére. A mű három fő tematikus egységre tagolható:

1. Fejezetek a Fraknói-biográfiából: Itt azok az életrajzi tanulmányok kaptak helyet, melyek Fraknói családjáról, annak háttéréről, származásáról, valamint a tudományos és egyházi pályafutásáról értekeznek, egészen a halálig követve a pozitivisták történetíró életútját. Itt olyan történészek tollából olvashatunk tanulmányokat, mint Tusor Péter, Kanász Viktor, Rétfalvi Balázs, Sági György, Balla Tünde, Lakatos Attila, Hőgye Attila, Cziráki Csongor, Ress Imre. Az utóbbi az egykori császárvárosban élő szerző számára különösen releváns témát dolgozott fel, bőséges adatokra

támaszkodva, Fraknói és az osztrák állampolgárság kísértése címmel. A jeles szakemberek által írt publikációk azt a benyomást keltik az olvasóban, hogy Fraknói történetírói munkásságának és egyházi karrierjének túlságosan hangsúlyos szerep jutott, a püspök családi-magánéleti tevékenységének rovására. Ez természetesen abból is fakadhat, hogy Fraknói tudományos szerepvállalásának forrásbázisa nagyobb teret engedett annak szélesebb körű feldolgozására.

2. Történeti, tudományos életút: Lényeges kiemelni, hogy ez a kötet fő erőssége, amelyhez hozzájárulhatott a fellelhető források bősége, valamint az, hogy a szakmai közönség elsősorban erre fókuszál. A történetírói, tudományszervezői és forrásfeltáró tevékenység elemzése, a magyar középkorkutatás és kora újkori kutatás megalapozásának a bemutatása jellemzi ezt a fejezetet, amely források sokaságára támaszkodva nyújt betekintést a fentiekben megfogalmazottakra. Fraknói tudományépítő munkásságát Tusor Péter tollából ismerhetjük meg, kellő alaposággal. A püspököt, mint a magyar medievisztika megalapozóját Rácz György kitűnő tanulmánya helyezi új megvilágításba. Az egyháznagy kora újkori kutatásait Fazekas István dolgozta fel, míg Fraknói tudományos vitáiról Orsós Julianna értekezett figyelemreméltó tanulmányában.

3. Itália, Róma, Vatikán: A harmadik tematikai egység Fraknói nemzetközi kapcsolatrendszerét tárja fel, a római–magyar történeti iskola és a vatikáni forrásfeltárás európai jelentőségét helyezi előtérbe. Ez a fejezet tartalmazza a legtöbb újdonságot, kevésbé vagy egyáltalán nem ismert adatokat felsorakoztatva Fraknóin kívül Óváry Lipót, Fejérpataky László, Kollányi Ferenc, Lukcsics József és Veress Endre életével és munkásságával kapcsolatban, ami további erőssége az egyébként is magas színvonalat képviselő kötetnek. Különösen a Rómer–Fraknói levelezést emelném ki, amely rávilágít a két kiváló tudós közötti kapcsolatra, a korszak társadalmi érintkezéseinek mindennapjaira. A kötet relevanciáját nem lehet megkérdőjelezni, hiszen kiemelkedő a magyar és a nemzetközi történettudomány számára, ugyanis Fraknói munkássága a pozitivistá történetírás, a vatikáni kutatások és a tudományos intézményépítés egyik alappillére.

A kötet tanulmányai a legújabb levéltári kutatásokra, alapos és precíz forrásfeltárásra és kritikai elemzésre támaszkodnak. Ismert dolog a szakmai publikum előtt, hogy a szerzők valamennyien a magyar egyháztörténet, történetírás, könyvtártudomány és a vatikáni kutatások elismert szakértői, ami eleve elővetítette a kötet kedvező fogadtatását, sikerességét. A szerzők Fraknói gazdag életművét nem csupán hazai, hanem nemzetközi kontextusban is értelmezik, ami a külföldi (főleg olasz és osztrák) szakmai közönség számára is komoly érdeklődésre tarthat számot. Tény, hogy a szerzők hasznosították a korábbi Fraknói-kutatások eredményeit, ugyanakkor

új forrásokat, eddig a kutatók számára sem ismert, vagy kevésbé ismert dokumentumokat is feltártak, amely tovább erősíti a kötet hazai és nemzetközi beágyazottságát. A vaskos kötetben szerepel egy részletgazdag életmű-bibliográfia, amely ötszáznál is több tételt sorol fel, valamint korabeli sajtószemle, fényképtár és kronológia is helyet kapott.

Lényeges kiemelni, hogy a kötet több tanulmánya új vatikáni levéltári anyagokat közöl, melyek a nagy püspök kutatói módszereit és nemzetközi kapcsolatait tárja fel. A tudománymetriai elemzés tekintetében kijelenthető, hogy a Fraknói-életmű tudománymetriai vizsgálata egészen új megközelítést kapott a magyar történetírásban. A fotók és egyéb képi ábrázolások széleskörű alkalmazása további pozitívumokat jelent a kötet megítélése során. A Fraknóiról fennmaradt ábrázolások, fényképek, karikatúrák, szobrok, érmék, filmhíradó részletek a vizuális források sokszínűségéről árulkodnak. Mégis úgy vélem, hogy a mai kiadványok jobban építenek a képanyag mennyiségére, ami főleg a laikus olvasókat hozza közelebb az ábrázolt személyhez, korszakhoz.

Elmondható, hogy a szerzők interdiszciplináris módszert alkalmaztak: forráskritikai, történeti, tudománymetriai, művelődéstörténeti és intézménytörténeti elemzések egyaránt szerepet kaptak és meghatározzák a kötet arculatát. A tanulmányok nagyobb része primer forrásokon alapul, levéltári anyagokat használ, Fraknói magánlevelezésére vagy publikációira épül. A tudományos apparátus kiváló, a lábjegyzetek alaposak, részletesek, a hivatkozások pontosak, az egész kiadványt átfogó bibliográfia jellemzi. A kutatási eredmények megbízhatóak, ugyanis a tanulmányok szerzői állításukat alapos forráskritikával támasztották alá. A tudományos hitelesség nem szenved csorbát, mert a források sokszínűsége, a korabeli sajtóanyag bevonása, a levéltári anyagok biztosítják azt. A tanulmányok érvelése logikus, a szerzők következetesek, nem kerülnek ellentmondásba. A kötet szerkezete áttekinthető, világosan elkülönülnek a tematikai egységek. A szerkesztők nagy érdeme, hogy a tanulmányok egymásra épülnek, mégis önállóan olvasva is értelmezhetőek.

A kéziratok stílusa egyértelműen tudományos, ám helyenként nehézkesnek mondható. A mű megfelel a szakmai közönség magasabb elvárásainak, ám a laikus olvasók számára nehezebben emészthető lehet. A kötet mentségére szolgáljon, hogy mindkét tábor elvárásainak lehetetlen megfelelni. Ez a kötet a szűkebb értelemben vett szakmának íródott és nem ismeretterjesztő kiadványként látott napvilágot. A könyv szerkezete kiválóan mondható, a három fő rész tematikusan és kronologikusan is jól tagolt. A függeléklet főleg a korszak kutatói forgathatják nagy haszonnal. A forrásbázis rendkívül széles skálán mozog. Magyar és nemzetközi levéltári anyagok jellemzik, valamint a püspök saját publikációi, korabeli sajtóanyagok, tudományos viták és vizuális források. A hivatkozások, bibliográfia és a forráskritika is a szakmai élvonalhoz tartozást bizonyítja. A könyv jól olvasható, a tördelés áttekinthető, a betűtípus választása megfelelő. A kötés

azonban hagy némi kívánnivalót maga után. Hiába sorozati kíváncsi, egy ilyen vastag, nagy terjedelmű kötet esetében érdemesebb lett volna a ragasztott papírkötés helyett keménytáblás változatban gondolkodni.

A kötet erősségei közé tartozik a tudományos megalapozottság, a források sokasága, az interdiszciplináris szemlélet és az innovatív módszertan. Szintén a kötetet erősíti az átfogó életrajz és bibliográfiai apparátus, a jó szerkesztés és a logikus szerkezeti felépítés, valamint a nemzetközi kontextusba helyezés és a külföldi jelentőség hangsúlyozása. A gyengeségek jóval csekélyebben vannak jelen és főleg a kötés minőségére, valamint arra korlátozódnak, hogy a magas szakmai minőség miatt a laikus olvasók „elveszíthetik a fonalat”. Esetleg annyi még megemlíthető, hogy Fraknói személyes életútja, magánélete nem kapott elegendő teret, főleg tudományos tevékenysége áll a középpontban.

Összességében bátran kijelenthető, hogy a Fraknói Vilmos Emlékkönyv a magyar történetírás és egyháztörténetírás egyik kiemelkedő, valódi tudományos értékkel bíró összefoglalása. A szerzők igazi érdeme a magas szintű felkészültség mellett az, hogy Fraknói életművét sikeresen integrálták az európai tudományosságba, kijelölve a lehetséges új kutatási irányokat is. A kötet nem csupán összegezi, hanem újra is értelmezi a püspök munkásságát, tevékenységét, ami a tudományos közösség számára elsődleges fontossággal bír. A mű a szakmai közönség számára íródott, laikus olvasóknak túlságosan részletes, nehezen emészthető lehet. Összességében azonban elmondható, hogy a mű sikeresen képviseli a történettudományokat a hazai és nemzetközi szinten.